



שטרל וכשלוך ואימה גדולה

מאת אריה ליפשיץ

מי צעקב אתר התפתחותו הספרותית של אצ"ג, גם דרך אותו מקורב כמעט כראשית עלייתו אוציה, ודאי יודע את טוב המזיגה המופלאה שבסיועו: מצד אחד הניקה ממקורות היצירה העברית מאן ומלך, ומצד אחר כלי שירתו החרדים והמעודנים בתל אמת השירה המודרנית בעולם. ואולם מניגת זוא היתה שלימה בלי ההודות עם האדם היהודי היז לארץ ישראל להגשים בה חיי עבודה ושוויון לין תיקון חייה של אומה.

במו יוסף היים ברנר שבא להיות יחד עם סוללי לבישים טבריה—טבתא וטבריה—צמחה כן הטטר צ"ג ובא אל הצרפים הנמוכים ואל האוהלים ומחפופים כרות הראשית של ההתיישבות החלוצית בעסקיזרעאל, ברנר, לאחר סיונות קטים בהגשמת החלחת של תהייתתעם, עמד בתוך הטרנזיט של סכולזוכסלון, ואורי צבי גרונברג עשה פסיונתו הראשונות בנופים של שטמת הארץ כנלכד בתוך אימה גדולה וירח. אולם גם המספר וגם המסורר חשו את המגע עם האדם היהודי הבא לבקש כאן חיים של טעם, מגע שבלעדיו לא היתה מתאשרת גם צמיחתה הנכונה של ספרות עברית חדשה. מג זה עם בני העלייה השלישית היוק את האמונה ההרית בסופר ובקורא, כי עוד יבואו ימים של הוחת ברציפות החיים האישיים והלאומיים — הייבים שוא, אפילו שהחיים במהנה הכביש חיי עוני וחיי זולי היו, נחרצה ברנר מתוך הגותו הקשה ולסאת הבהורים והבהרות העובדים, כמו להפיים, לתור שיעור בעברית, שהיה נתן לצעירים בירכתי המזנה, או כשהיה קם באוהלו מעבודת הכתיבה, יש שנית לבוא אל מתחת חופה של טפחת-כאפיה גדלה שנקשרה בראש ארבעה רובים, וברטט עמד לקש זוג צעיר מן הראשונים שנישאו במחנה. בתי הכלולות של צעירים אלה מדמה היה ברנר לראת מעין תקווה להמשך הדור, ואפשר גם דחיפה לגידל בעלייה ובהתיישבות.

שנים אחדות לאחר מכן, כאשר אורי צבי חי עושה דרכו בשבילים בין עין-חרוד לתל-יוסף ורא אחת מחברות הקיבוץ בהריונה, היה מפנה לה דין ומתמלא יראתיכבוד ועליה היה כותב בשירן שאפשר ויש משיח בבטנה. ההודות של המסורר עם הלוצי הארץ שסיבו את נופיה בטיב עבודתם, הניעה אותו בזמנו לתעלות פסוק כמעט פרואני, פסטני, אך פסוק משמעותי שהכל קיבלוהו ברצון בהערכה. הוא כתב, "פרולטריום בישראל קראו לי להיות פייטום, וכמהם להצבי ביטוי מני שיש לחייהם!". העבודה העברית — היה אומר — עשויה לתעלות אותנו משפל הזמן ומאולת ידו של הדור. לא רק המעטים כאן, אלא גם העם הגדול הייב לעלות ולקיים בידי כל הנצרך לו, מן הלחם והמים ועד הרגשת הווד שבנמשו. על כן שר כאן לאדמת העזובה ולעמלים הבאים להפרותה בסלע החר וב" ביצות הביקעה. הוא ראת: "עין-חרוד, תל-יוסף, ובית-אלפא, שתי דגניות קורחות! / ירושלים — סילונין-של-ראש, והעמק — שלייד / למד וזין ככל הקבוצים כהוד אלוהי כל הדורים למלכות!".

המבקשים לדעת יודעים היטב מה קשה ומה עוצב היה בישוב העברי הקטן, לא רק בהתהוות החיים יום-יום אלא גם בהתקמות היצירה הספרותית. אצ"ג הצטרף למהלך זה בעקבות ברנר, בדומה לגיבורי סיפוריו של ברנר אשר עוצבו מחוך המציאות ומוהים היו במחברם, באו שירי אצ"ג להביע עולם קטן ואחר זה על רקע ידיעת הגולה בפיווריה העומדת לפני השמדה. בכל כוחות גפשו עיצב את חרוזי שיריו הנרחבים, העצובים, בחינת: "גדול הוא השבר, הוו עצובים יהודים! / ומעטב אל זעם מקדיו / ומזעם למעש כסיום של סילוניים מרדוים".

זה היה היסוד להתפתחות שירה מהפכנית רבת פנים, שירה של השקפה-עולם לחכרת אדס-אומה ולמען אופה-מדינה. כבר בשנות העשרים החדירה מגמה לוחמת זו רוח אחרת בשירה העברית. אמנם יפה לה לשירה בגיווני המבע האסתטי, ואפילו בשעשועים פואטיים של יהודים נרקיסיסטיים, ובמדאי שיפה לה לספרות התעלות הימנית — אך אלה, מובנים מאליהם בספרות של עמים היושבים בארץ צותיהם ברציפות הדורות והם עושים את חייהם לפי שהם רוצים ולפי שהם יכולים. ואולם בני העם היהודי, כל אהון קהילות קודש, המבקשים להיות בכל מקום בעולם ולא במקום, ואפילו לאחר שואת וחרבן — האם אינם זקוקים קודם כל לספרות שביכולתה לעורר את היתוד להכרת ההכרה בעצמות החיים היהודיים... הוזה אומר: אידואה בשירת העברית, אשר בה התאצלה וממנה העידון לביטוי הושגב בברואה.

עתה, אצ"ג אינו עוד עיטמו, נותרה שירתו בהיקף ובפומק המ-סיויים שלה, שירה שלא רק בפעמים אנחנו לקרוא בה, אלא גם הוגים אותה כחופפת חדיפעמית בספרות העברית. שירת אצ"ג, הן בתחום האסתטי האישי והן בתחום רעיונותיה הארציים-לאומיים, ודאי תלך ותעמיק בהכרת העם היהודי לימים באים, כן, אברנו: "בתחום האסתטי האישי, שהרי הבקאים בכלל שירתו של אצ"ג יודעים היטב מה רב חלקה בפיתוח הצורות היפות של שירת לירית, ביכולת המופלאה של בנין חרוז ריחמי ומתנגן. כמו שורות מעטות מאחד של שיריו המארי חרים, מסע אל הנוק הלבן" שראו אור בשנתן "ירושלים" י"א—י"ב: "צפתי הקיץ שלי, כאנה ליד / אהבן אביא לבית הנסיכה, כלכיסן / איז בידו המדינו למתן: / חנני העני מסכר הקטן — / עיני ימים, יונתרה שלי, בלו / שמת והות השנה דת חן / המינות למעני, בלתי הקטנת / אדמה אטמה מנפת... זה אינו / בי הנבל בנות... הוי, הדנה ורונה // אני זכר: אי מה יער הוח של לימים / ובו היה המלך ער לבוא הנחר / סוללי הוח נטר של עין ועליו / הדכה עפרות קיץ היו כל ושרה / ונרד נתן רוח לנהר בלתי...". זה השיר, אלא שבעקבות רצונו ושנינות ביטויו של המסורר עלתה וגביה המישאלה: טוב להציא את בתהשיר מתדרי החרים כל יחידותה המעודות ולהושיבה על רפיה-מלחמה הנוצו כדי לחתור אל נקודת המטרה הנכספת שלו: תיקון ושלומית. בשנות זה, עשרת ספריו הארץ-ישראליים של אצ"ג — מ-אימה גדולה וירח ועד "חובות הנחר", ועד "לשעף סלע עישט" ועד "לכסירת דמע", הרי זו סכמת פיוסית שיש בה אהדות האידואה שבספרות הדעת: לחתים שקיעתו של כאב האתמול ולעלות לקראת רינת השיחרור עם זריחת המחר. — וכך אנו קוראים בשיריו האחרונים (לכסירת דמע): "וי לשם תהיה חיים שירי: / קשת גדול אש דת, אך ניתחית... / וכל הוזה אהבה — תעמוסית / מביעות הילדות כפי צלוחית —

עוד יש לשם השמח הזונו / לרפא מפילת המהין עד הום / לראית מעיני המשר את החיים / לסיק לשקול כהנת ביה הייב".

אצ"ג עצמו ידע היטב ייסוד הספרות והמקד הספרות מה: הם נבואת הדברים והחר בהם והעלה אותם, כצילומי רנטגן לגילוי העומק. עוד בספרו "כלב בית" כתב בחינה כי "מאז ומעולם לא אהבתי העם / את הבא וקרא לוי עלות אל החר / לפיני השירה שכולו מעש. / כי מניא מהר עם, שמת שמש בני: / והמיה היה מי אשה שר לו שיריני / ובקיינדל כל, בקלות רשים מל".

היה בו באצ"ג מסע-הודיים ומן ההסתלקות ליציאה לפרתם, לנבחות, ולא היה מסורר עברי כהפכן — עצוב וטראני כמזהו.